

การพัฒนาแนวทางการคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมในสังคมไทยตามมาตรฐานสากล
The Development of Guidelines for the Protection of Crime Victims' Rights in
Thai Society in Accordance with International Standards

สิริภัทร คัยนันท์

Sirapat Kaiyanantana

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Thailand.

E-mail: sirapat.cu@gmail.com

Received: December 6, 2025

Revised: December 30, 2025

Accepted: December 31, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง การพัฒนาแนวทางการคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมในสังคมไทยตามมาตรฐานสากล มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการ แนวคิด และสถานการณ์การคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบกับหลักการตามปฏิญญาว่าด้วยหลักยุติธรรมพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบขององค์การสหประชาชาติ รวมถึงแนวทางและกลไกการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในต่างประเทศ อาทิ สหภาพยุโรป ประเทศสวีเดน ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในภูมิภาคเอเชีย การศึกษาพบว่า แม้ประเทศไทยจะมีพัฒนาการด้านการคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการบัญญัติสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญ และการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม แต่การคุ้มครองดังกล่าวยังจำกัดอยู่ในมิติการช่วยเหลือทางการเงินเป็นหลัก และยังไม่ครอบคลุมการเยียวยาด้านจิตใจ การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และการฟื้นฟูทางสังคมตามหลักสากล นอกจากนี้ กลไกการชดเชยโดยรัฐของไทยยังมีความเสี่ยงต่อความซ้ำซ้อนกับการชดเชยจากผู้กระทำผิด และพึ่งพางบประมาณแผ่นดินเพียงด้านเดียว บทความจึงเสนอแนวทางการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมของไทย ได้แก่ การแก้ไขกฎหมายเพื่อจัดตั้งกองทุนเหยื่ออาชญากรรม การเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม การส่งเสริมบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคม และการพัฒนาระบบฟื้นฟูสภาพจิตใจ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมของประเทศไทยมีความเป็นระบบ ครอบคลุม และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: เหยื่ออาชญากรรม, ผู้เสียหายในคดีอาญา, หลักสากล, มาตรฐานสากล

Abstract

This academic article aims to analyze the development and current situation of crime victims' rights protection in Thailand by examining relevant legal frameworks and practices in comparison with international standards, particularly the United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. Comparative analysis with victim protection mechanisms in the European Union, Sweden, the United States, and selected Asian countries is also conducted. The study reveals that although Thailand has made significant

progress in recognizing and protecting victims' rights through constitutional provisions and the enactment of the Compensation for Injured Persons and Defendants in Criminal Cases Act B.E. 2544 (2001), the existing protection framework remains largely limited to financial compensation. Other essential dimensions of victim protection, such as psychological rehabilitation, participation in the criminal justice process, and social reintegration, are not yet adequately addressed. Moreover, Thailand's compensation system relies heavily on state funding and may result in overlapping compensation between the state and offenders. Accordingly, this article proposes legal and institutional reforms, including the establishment of a crime victims' fund, integration of justice-sector databases, enhanced cooperation with civil society organizations, and the development of systematic psychological rehabilitation mechanisms. These measures are expected to strengthen Thailand's victim protection system and align it more closely with international standards.

Keywords: Victims Of Crime, Compensation for Injured Persons, Legal Principles, International Standards

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมที่ผ่านมา ผู้ต้องหาจะได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย ในขณะที่ผู้เสียหายกลับถูกละเลยและไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม (วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, 2544) ในขณะที่ต้องเผชิญกับผลกระทบจากอาชญากรรมโดยไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง หลังจากมีการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ รวมถึงสิทธิของผู้เสียหายในวงกว้างจึงเกิดพัฒนาการด้านสิทธิของผู้เสียหายตามบริบททางสังคมของแต่ละประเทศ (ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2561) และองค์การสหประชาชาติได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยหลักยุติธรรมพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบในปี ค.ศ. 1985 เพื่อส่งเสริมสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมทั่วโลกในเวลาต่อมา

ประเทศไทยในฐานะสมาชิกองค์การสหประชาชาติ (United Nation) ได้ผลักดันให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาอย่างเป็นรูปธรรมครั้งแรก จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 245 ซึ่งได้บัญญัติสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายถึงชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ โดยต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกที่มุ่งช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาโดยตรง และมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2559 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน โดยกำหนดให้มีอนุกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา เข้ามาช่วยคณะกรรมการฯ ในการพิจารณาอนุมัติค่าตอบแทน หรือเงินชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย โดยมีจุดประสงค์ให้การช่วยเหลือผู้เสียหายเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว เป็นเพียงส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือตามหลักสากล อีกทั้งยังจำกัดเพียงด้านการเงิน ในขณะที่ยังมีการชดเชยผู้เสียหายในมิติอื่น ๆ ที่ส่งผลให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าได้ความเป็นธรรม เช่น การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม การได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง การฟื้นฟูสภาพจิตใจ

การคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรม ตลอดทั้งสายพานตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการยุติธรรมนั้น จำเป็นต้องใช้กฎหมายและหน่วยงานที่มากกว่ากฎหมายและหน่วยงานเดียวในการบูรณาการ และอาจต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย เพื่อพัฒนาต่อยอดการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมทั้งด้านนโยบายและการปฏิบัติ ให้ทำได้ครอบคลุม

ตามหลักสากลมากขึ้น โดยศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศและปฏิญญาสากล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล และเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมตามหลักสากล

ปฏิญญาว่าด้วยหลักยุติธรรมพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principle of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power) ได้รับการประกาศรับรองจากการประชุมใหญ่สหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ครั้งที่ 7 เมื่อปี ค.ศ. 1985 หรือเมื่อปี พ.ศ. 2528 ซึ่งกำหนดหลักการที่เจ้าหน้าที่พึงปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรม นับตั้งแต่เริ่มดำเนินคดี จนถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ (ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2561) โดยมีหลักแนวคิดในการช่วยเหลือเยียวยาเหยื่อที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อันเนื่องมาจากการกระทำผิดทางอาญาของผู้อื่น และการใช้อำนาจโดยไม่ชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยได้รับรองสิทธิเหยื่ออาชญากรรม 4 ประการ ได้แก่ (United Nations, 2025)

(1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access of victims to justice and fair treatment) เหยื่อควรได้รับการปฏิบัติด้วยความเห็นอกเห็นใจและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พร้อมทั้งมีสิทธิในการเรียกร้องผ่านกระบวนการยุติธรรม และได้รับการชดเชยตามกฎหมายของแต่ละประเทศ องค์การศาลและฝ่ายบริหารมีบทบาทสำคัญในการจัดวางมาตรการที่จำเป็น เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เหยื่อในการเข้าถึงการชดเชย โดยต้องดำเนินการผ่านกระบวนการที่รวดเร็ว เป็นธรรม ประหยัด และสามารถเข้าถึงได้ง่าย รวมถึงการให้คำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิในการเรียกร้องการชดเชยด้วย

ความรับผิดชอบขององค์การศาลและฝ่ายบริหารในการคุ้มครองสิทธิของเหยื่อ สามารถแบ่งออกเป็นหลายด้าน ได้แก่ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดี เช่น บทบาท หน้าที่ ขอบเขต ระยะเวลา และความคืบหน้าของคดี โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรง การเปิดโอกาสให้เหยื่อแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเสียหายที่ได้รับ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา การจัดให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสม การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของเหยื่อ ครอบครัว และพยานจากการข่มขู่หรือการแก้แค้น รวมถึงการดำเนินการทางคดีและการบังคับตามคำสั่งหรือคำพิพากษา เพื่อให้เหยื่อได้รับการชดเชยโดยเร็ว

นอกจากนี้ ให้นำมาตรการที่ไม่เป็นทางการ เช่น การไกล่เกลี่ย การเจรจาปรองดอง และการให้ความยุติธรรมตามวัฒนธรรมหรือประเพณีท้องถิ่นมาใช้ ช่วยส่งเสริมการชดเชยให้แก่เหยื่อได้

(2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution) ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบต่อการกระทำ โดยชดเชยแก่เหยื่อ ครอบครัว หรือทายาทของเหยื่ออย่างเป็นธรรมและเหมาะสม ครอบคลุมถึงการจัดการสินทรัพย์สิน หรือการชดเชยเป็นมูลค่าของทรัพย์สินที่สูญหายหรือเสียหาย รวมถึงการชดเชยในส่วนของสิทธิที่เหยื่อต้องสูญเสียไปจากการตกเป็นเหยื่อ โดยในบริบทของนโยบาย รัฐบาลต้องพิจารณาปรับปรุงข้อปฏิบัติกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการชดเชย เพื่อให้มาตรการดังกล่าวเป็นทางเลือกเพิ่มเติมในการลงโทษในคดีอาญา

นอกจากนี้ หากเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ต้องฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิม และหากผู้กระทำผิดเป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำผิดทางอาญานั้น เหยื่อควรมีสิทธิได้รับการชดเชยเยียวยาจากรัฐสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าหน้าที่หรือบุคคลดังกล่าวด้วย

(3) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) หากการชดเชยต่อเหยื่อที่ได้รับการจากผู้กระทำผิดหรือจากทางอื่นไม่เพียงพอต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น รัฐต้องจัดให้มีมาตรการเพื่อชดเชย

ทางการเงินแก่เหยื่อ โดยเฉพาะเหยื่อที่ได้รับบาดเจ็บหรือพิการ รวมถึงเหยื่อที่จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูร่างกายทั้งทางร่างกายและจิตใจจากอาชญากรรมที่ร้ายแรง และให้ความสำคัญกับครอบครัวของเหยื่อ โดยเฉพาะทายาทของเหยื่อที่เสียชีวิตหรือพิการทางร่างกายหรือจิตใจจากการกระทำของผู้กระทำผิด

ทั้งนี้ รัฐต้องจัดให้มีหรือหรือขยายกองทุนแห่งชาติเพื่อการชดเชยทางการเงินแก่เหยื่อ ควรได้รับการสนับสนุน รวมถึงการสนับสนุนกองทุนอื่น ๆ ที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน

(4) การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม (Assistance) การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อควรครอบคลุมถึงความช่วยเหลือที่จำเป็นทั้งในด้านวัตถุ เวชภัณฑ์ การแพทย์ จิตวิทยา และสังคม โดยอาศัยกลไกของภาครัฐ องค์กรอาสาสมัคร ชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่น เหยื่อควรได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบริการด้านสุขภาพและบริการทางสาธารณสุข ตลอดจนความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ และควรได้รับสิทธิในการเข้าถึงบริการเหล่านั้นอย่างสะดวก

นอกจากนั้น บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่บริการทางสาธารณสุข และบุคลากรอื่น ๆ ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อสร้างความตระหนักถึงความต้องการของเหยื่อ รวมถึงแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างถูกต้องและทันท่วงที โดยเฉพาะผู้ที่มีความต้องการเป็นพิเศษ

หลักสากลดังกล่าว เป็นเพียงกรอบให้ประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ได้นำไปเป็นแนวทางในการวางนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศของตน ซึ่งบางประเทศอาจอยู่ในระหว่างการพัฒนาให้เป็นที่ไปตามหลักสากล บางประเทศสามารถดำเนินการได้เต็มรูปแบบหรือบางประเทศอาจดำเนินการได้มากไปกว่าหลักสากลที่วางไว้ ซึ่งมีหลายประเทศที่มีรูปแบบการดำเนินการที่น่าสนใจ และประเทศไทยอาจหยิบยกมาเทียบเคียงให้การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมก้าวไปอีกขั้นได้

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในภูมิภาคยุโรป สวีเดน และสหรัฐอเมริกา

นอกเหนือไปจากการปฏิบัติตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักยุติธรรมพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบแล้ว สหภาพยุโรปได้กำหนดมาตรฐานการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมของสหภาพยุโรป (Europe Standards on Crime Victims) เพื่อวางแนวทางให้กับประเทศในสหภาพยุโรปได้ดำเนินนโยบายช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมไปในทิศทางเดียวกัน โดยมาตรฐานนี้ประกอบด้วยข้อเสนอแนะและข้อผูกพันทางกฎหมาย (ครีสมบัตติ โชคประจักษ์ชัด, 2561) ซึ่งเนื้อหาบางส่วนมีลักษณะทับซ้อนกับปฏิญญาว่าด้วยหลักยุติธรรมพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ในขณะเดียวกัน เนื้อหาบางประการได้กำหนดสิทธิให้แก่เหยื่ออาชญากรรมมากกว่าปฏิญญาดังกล่าวไว้อย่างเฉพาะเจาะจงและน่าสนใจ

การกำหนดนโยบายเรื่องการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งรวมถึงข้อมูลที่เผยแพร่สู่สาธารณะโดยสื่อ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ควรคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นพิเศษ เป็นหนึ่งในข้อเสนอแนะของคณะกรรมการรัฐมนตรีสภายุโรปสำหรับสถานะของเหยื่ออาชญากรรมในการกำหนดกรอบกฎหมายประมวลกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญา (Recommendation Rec (1985) 11 of the Committee of Ministers to Member States on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure) โดยระบุให้มีการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเหยื่อตลอดกระบวนการยุติธรรมที่มีการถามปากคำเหยื่อด้วย

นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการรัฐมนตรีสภายุโรปสำหรับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม (Recommendation Rec (2006) 8 of the Committee of Ministers to Member States on Assistance to Crime Victims) เสนอให้สมาชิกส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรช่วยเหลือเหยื่อด้านต่าง ๆ ทั้งทางสาธารณสุขที่อยู่อาศัย การจัดหาอาชีพ โดยเฉพาะศูนย์เฉพาะทาง เช่น คดีเกี่ยวกับเพศ คดีความรุนแรง รวมถึงการส่งเสริม

การจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือเหยื่อด้วย โดยวางกรอบให้สมาชิกชดเชยเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นในประเทศของตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติของเหยื่อ พร้อมทั้งออกกฎหมายเปรียบสภาเกี่ยวกับการชดเชยเหยื่ออาชญากรรม (Council Directive 2004/80/EC of 29 April 2004 relating to compensation to crime victims) เพื่อกำหนดให้สมาชิกต้องออกกฎหมายที่รองรับให้เหยื่ออาชญากรรมที่ไม่ได้มีสัญชาติเดียวกันกับ ณ ประเทศเกิดเหตุ ให้ได้รับการชดเชยด้วย ทั้งนี้ รัฐจะชดเชยเฉพาะกรณีที่ไม่สามารถเรียกเก็บค่าชดเชยจากผู้กระทำผิดได้ มากไปกว่านั้น คณะกรรมการฯ ยังเสนอให้สมาชิกสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของอาชญากรรม รวมถึงการศึกษาวิจัยด้านเหยื่ออาชญากรรม โดยมีกองทุนที่สนับสนุนการประชาสัมพันธ์และการค้นคว้าวิจัย

สหภาพยุโรปไม่เพียงแต่มีข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ เท่านั้น แต่ยังมีข้อกำหนดสภาว่าด้วยฐานะของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการทางอาญา (Council Framework Decision of 15 March 2001 on the Standing of Victims in Criminal Proceedings (2001/220/JHA)) ที่กำหนดให้สมาชิกต้องออกกฎหมายให้ครอบคลุมกับข้อกำหนดดังกล่าว โดยข้อกำหนดนี้มีจุดที่น่าสนใจคือ การให้คำจำกัดความขององค์กรสนับสนุนเหยื่ออาชญากรรม (Victim Support Organization) ให้มีความรวมถึงองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ แต่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย โดยสนับสนุนการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมของภาครัฐแบบไม่มีค่าใช้จ่าย ซึ่งหากเทียบเคียงกับประเทศไทย การดำเนินงานดังกล่าวจะอยู่ในรูปแบบของมูลนิธิ ในขณะที่ประเทศไทย ยังไม่ได้มีการกำหนดให้องค์กรภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมเป็นการเฉพาะไว้ในกฎหมาย นอกจากนี้ ข้อกำหนดนี้ยังมีการให้สิทธิแก่เหยื่อในการได้รับแจ้งในกรณีที่ต้องขังได้รับการปล่อยตัวด้วยซึ่งปัญญาสากลขององค์การสหประชาชาติไม่ได้รับรองสิทธินี้ไว้อย่างเฉพาะเจาะจง

ประเทศสวีเดน เป็นหนึ่งในสมาชิกสหภาพยุโรป ซึ่งมีนโยบายการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมที่สอดคล้องกับข้อเสนอของคณะกรรมการฯ และข้อกำหนดของสภา รวมถึงปัญญาสากลขององค์การสหประชาชาติด้วย ประเด็นที่น่าสนใจของประเทศนี้ และประเทศสหรัฐอเมริกา คือ การจ่ายค่าชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) เป็นแหล่งสุดท้าย กล่าวคือ ไม่สามารถได้รับการชดเชยทางใดได้อีก (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, 2561) สำหรับประเทศไทย หากย้อนกลับไปดูเจตนารมณ์เดิมของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540 ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 245 “บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามเงื่อนไข และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” สามารถตีความว่า การจ่ายค่าชดเชยความเสียหายโดยรัฐตามกฎหมายไทย ต้องจ่ายเป็นหนทางสุดท้าย ซึ่งการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาของไทย ณ ปัจจุบัน มุ่งเน้นการบรรเทาความเสียหายเบื้องต้นให้แก่ผู้เสียหาย โดยไม่ต้องรอการพิจารณาคดีของศาลชั้นสุด โดยหลังจากสิ้นสุดกระบวนการยุติธรรม ผู้เสียหายอาจได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิด (Restitution) จากการสั่งของศาลที่มีการพิจารณาความแพ่งพ่วงไปกับคดีอาญา ตามมาตรา 44/1 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้ อันจะเป็นการซ้ำซ้อนกันในการรับเงินชดเชยเพื่อบรรเทาความเสียหายสำหรับผู้เสียหาย

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาที่ผ่านมา ปรากฏข้อเสนอในการจัดตั้งกองทุนเหยื่ออาชญากรรม ปรากฏในงานวิจัยของคมสัน โพธิ์คง และสิริพันธ์ พลรบ ในปี พ.ศ. 2550 และปรากฏเรื่อยมาในงานวิจัยของสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2553) ณรงค์ ใจหาญ และคณะ (2556) ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ (2558) ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ (2559) และณรงค์ ใจหาญ และคณะ (2561) ซึ่งหากในอนาคต ประเทศไทยสามารถแก้ไขกฎหมายเพื่อการจัดตั้งกองทุนเหยื่ออาชญากรรมได้ มีความเป็นไปได้ที่จะลดความซ้ำซ้อนของการรับเงินชดเชย

ความเสียหายจากรัฐและเงินชดเชยจากผู้กระทำผิด เนื่องจากมีกองทุนเป็นสายพานของระบบการจัดการ กล่าวคือ หากผู้เสียหายได้รับเงินชดเชยจากรัฐมาก่อน และภายหลังศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำผิดจ่ายเงินชดเชยหรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย กรณียื่นฟ้องแพ่งผู้กระทำผิดตามมาตรา 44/1 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เงินที่ได้จากผู้กระทำผิดในภายหลังนี้ สามารถวางกลไกให้ถูกส่งไปยังกองทุนกรณีผู้เสียหายได้รับเงินชดเชยจากรัฐมาเพียงพอแล้วในตอนแรก ในขณะเดียวกัน หากผู้เสียหายได้รับเงินสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดมาก่อนอย่างเพียงพอแล้ว การชดเชยความเสียหายโดยรัฐที่ใช้เงินจากกองทุนจะไม่เกิดขึ้น ยกเว้นกรณีที่ผู้เสียหายยังรับเงินชดเชยจากผู้กระทำผิดมาไม่เพียงพอ อาจรับส่วนต่างนั้นจากกองทุนได้ นอกจากนี้จะช่วยลดความซ้ำซ้อนของได้รับการชดเชยแล้ว ยังช่วยลดปัญหาเรื่องงบประมาณของรัฐด้วย

การชดเชยความเสียหายโดยรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา มีกลไกการจ่ายเงินชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรมจากกองทุนชดเชยเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเงินจากกองทุนนั้นมาจากหลายส่วน ไม่ได้พึ่งพางบประมาณของรัฐเพียงอย่างเดียว โดยบางมลรัฐจะรับช่วงสิทธิของเหยื่อ (Subrogation) เพื่อฟ้องเรียกเงินจากผู้กระทำผิดตามที่กองทุนได้จ่ายไปเข้ากองทุนอีกต่อหนึ่ง ในขณะที่ประเทศสวีเดนจะใช้งบประมาณของรัฐในการจ่ายเงินชดเชยให้แก่เหยื่ออาชญากรรม หลังจากนั้นจึงติดตามเงินส่วนที่จ่ายออกไปจากผู้กระทำผิดอีกทอดหนึ่ง (สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, 2553; ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, 2561) จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่ากลไกการชดเชยเหยื่อของทั้งสองประเทศจะมีความแตกต่างกัน แต่มีความเหมือนกันในแง่ของการแบ่งเบาภาระงบประมาณของรัฐ ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่การชดเชยเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนฯ นั้น ใช้งบประมาณจากรัฐเพียงอย่างเดียว และไม่มีบทบัญญัติในการติดตามเงินจากผู้กระทำผิด

จุดที่เหมือนกันของประเทศสวีเดนกับสหรัฐอเมริกา คือ การถูกจัดอันดับให้เป็นประเทศที่เจริญแล้ว และมีการจัดเก็บภาษีประชาชนที่ค่อนข้างสูง โดยมีข้อแตกต่างกัน คือ สวีเดนมีลักษณะเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) แบบสังคมนิยมประชาธิปไตย ที่ให้สวัสดิการครอบคลุมและเท่าเทียมกันแก่ประชาชนทุกคน ซึ่งมีส่วนให้สัดส่วนของความยากจนของประชากรอยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่สหรัฐอเมริกาเป็นรัฐที่ให้สวัสดิการ (Social Welfare) แบบเสรีนิยมประชาธิปไตย และยังคงมีจำนวนประชากรที่ยากจนในระดับสูง (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, 2559; ภาคิน คำภูษา, 2561) สำหรับประเทศไทย เป็นประเทศที่ใกล้เคียงกับความเป็นรัฐที่ให้สวัสดิการแบบสังเคราะห์ (สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2553) ยังคงมีจำนวนประชากรที่ยากจนในสัดส่วนที่สูง การจัดเก็บภาษีเงินได้เพื่อบริหารจัดการรัฐจึงค่อนข้างจำกัดกว่าทั้งสองประเทศ ประเทศไทยในบริบทที่ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่มีสถานะยากจน จึงมีความเป็นไปได้ยากในการฟ้องเรียกเงินจากผู้กระทำผิดตั้งนั้นแล้ว กลไกการชดเชยความเสียหายโดยรัฐของประเทศไทย จึงเหมาะกับการจัดตั้งกองทุนเหยื่ออาชญากรรมโดยอาจมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประเมินความสามารถของผู้กระทำผิดในการชดเชยเหยื่อเพื่อฟ้องเรียกเงินเข้ากองทุนในภายหลัง หรือสร้างกลไกให้ผู้กระทำผิดที่ยากจน ต้องทำงานขณะถูกคุมประพฤติหรืออยู่ในเรือนจำเพื่อนำรายได้ไปชดเชยแก่ผู้เสียหาย ในลักษณะเดียวกันกับแนวทางของรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, 2561)

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในภูมิภาคเอเชีย

ประเทศเพื่อนบ้านของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า มีเพียงประเทศอินโดนีเซีย และประเทศฟิลิปปินส์ ที่มีกฎหมายที่ให้การคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมเป็นการเฉพาะเช่นเดียวกับประเทศไทย นอกเหนือจากประเทศดังกล่าว จะเป็นการคุ้มครองภายใต้การบัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฯลฯ (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ, 2561) ถึงกระนั้น ยังไม่พบความโดดเด่นในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายเฉพาะ กลับให้สิทธิแก่เหยื่อไว้ได้อย่างน่าสนใจ

เช่น สิทธิในการแถลงต่อศาลถึงผลกระทบจากการกระทำผิดของผู้กระทำผิด (Victim Impact Statement) ถึงแม้ว่าจะไม่ส่งผลต่อการพิจารณาของศาล แต่หากเป็นการเยียวยาจิตใจเหยื่อที่ให้ความรู้สึกว่าการสูญเสียของเขาเหล่านั้นถูกรับฟัง (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ, 2558)

ห่างออกมาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ยังคงอยู่ในแถบภูมิภาคเอเชีย ประเทศญี่ปุ่นถือเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าอย่างมากในการคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรม โดยมีกฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม และมีการดำเนินงานที่ใช้การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันค่อนข้างมาก กล่าวคือ ไม่ใช่การทำงานโดยรัฐเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการทำงานร่วมของสังคมผ่านการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาสังคม และอาสาสมัคร (ณภัทร สรอัมภ์ และคณะ, 2558) เป็นการสอดประสานการทำงานช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมให้เป็นไปตามหลักสากล ด้วยการใช้ทรัพยากรและจุดแข็งของประเทศได้อย่างคุ้มค่า จากความเข้มแข็งของชุมชนและความรู้สึกของความเป็นส่วนรวมหรือความเป็นกลุ่ม ที่สอดแทรกเป็นวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นมาอย่างยาวนาน (ถาวร งามตระกูลชล, 2559) สิ่งเหล่านี้ปรากฏออกมาในรูปแบบของแนวทางการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในญี่ปุ่น ที่มาจากการเก็บรวบรวมความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงเหยื่ออาชญากรรมด้วย

ถึงแม้ว่าประเทศญี่ปุ่นจะวางนโยบายในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมไว้ครอบคลุมหลักสากลเพียงใด หากแต่เป็นเรื่องของทัศนคติของบุคคล ย่อมยากที่จะควบคุม ซึ่งส่งผลให้ประเทศญี่ปุ่นยังคงมีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เข้าใจต่ออารมณ์ความรู้สึกของเหยื่ออาชญากรรม และมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมต่อเหยื่อ (ณภัทร สรอัมภ์ และคณะ, 2558) เช่นเดียวกันกับประเทศไทย ที่มีความจำเป็นที่จะต้องฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่องการแนวทางปฏิบัติต่อเหยื่อ และทัศนคติที่มีต่อการช่วยเหลือเหยื่อ ให้เป็นไปตามปฏิญญาสากล (Fair treatment)

ประเทศญี่ปุ่นเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ใช้งบประมาณรัฐจ่ายชดเชยให้แก่เหยื่อและไม่มีกองทุนเหยื่ออาชญากรรมเช่นเดียวกับประเทศไทย แต่การชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) ยังมีลักษณะการจ่ายชดเชยเป็นลำดับสุดท้ายเช่นเดียวกับประเทศสวีเดนและประเทศสหรัฐอเมริกา (สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, 2553; ณภัทร สรอัมภ์ และคณะ, 2558) และถึงแม้ว่าจะมีการเสนอให้ติดตามเงินจากผู้กระทำผิดคืนแก่รัฐ หลังจากที่รัฐได้จ่ายเงินชดเชยให้แก่เหยื่อไปก่อน แต่ยังคงมีข้อถกเถียงเรื่องต้นทุนของกระบวนการเรียกเก็บเงินจากผู้กระทำผิดที่อาจได้ไม่คุ้มเสีย (ณภัทร สรอัมภ์ และคณะ, 2558)

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบการจัดสรรงบประมาณเพื่อชดเชยเหยื่ออาชญากรรมของประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น มีความแตกต่างกันอยู่ กล่าวคือ งบประมาณการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมของประเทศไทยถูกแยกออกจากงบประมาณในการช่วยเหลือคดีจราจรอย่างสิ้นเชิง (ณภัทร สรอัมภ์ และคณะ, 2558) ในขณะที่ประเทศไทย ได้รวมการช่วยเหลือคดีจราจรไว้ด้วย โดยมีการพิจารณาช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีจราจรถึงร้อยละ 28.75 ของจำนวนเงินทั้งหมดในการพิจารณาช่วยเหลือผู้เสียหายในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ร้อยละ 29.35 ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 และร้อยละ 30.18 ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 (สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา, 2568) และหากดูค่าจำกัดความของคำว่าอาชญากรรมหรือ 'Crimes' โดยสากลทั่วไปแล้ว ผู้เสียหายในคดีจราจรจะไม่ถูกนับว่าเป็นเหยื่ออาชญากรรม (United Nation Statistics Division, 2025) ซึ่งประเทศไทยอาจต้องกลับมาทบทวนวัตถุประสงค์ของการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนฯ เพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณของรัฐเป็นไปอย่างเหมาะสม

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทย

จุดกำเนิดของการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศไทย ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ต่อมามีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งมุ่งช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม หรือผู้เสียหายในคดีอาญา และถึงแม้จะมีการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2560 แต่ยังคงมีการกำหนดสิทธิให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการคุ้มครองมาอย่างต่อเนื่อง

หากย้อนดูสถิติการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) ของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนฯ จะพบว่า มีสัดส่วนการใช้งบประมาณที่สูงขึ้นทุกปีมาตั้งแต่เริ่มใช้กฎหมาย โดยเฉพาะระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 - 2568 และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเข้าถึงสิทธิตามกฎหมายฉบับนี้เพิ่มมากขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งกลับสะท้อนถึงความสามารถของรัฐในการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย และการป้องกันเหตุอาชญากรรม

จำนวนผู้เสียหายในคดีอาญาและจำนวนเงินช่วยเหลือ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 - 2568

ปีงบประมาณ พ.ศ.	ผลการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา	
	จำนวน (ราย)	จำนวน (บาท)
2564	7,248	365,521,845.44
2565	7,848	389,813,351.00
2566	8,287	426,077,980.00
2567	9,612	480,673,283.00
2568	10,343	549,186,107.44

ที่มา: สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา, (2568)

แม้ว่าจะมีการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อการคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหาย แต่กฎหมายฉบับนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือผู้เสียหายตามหลักสากล กล่าวคือ เป็นเพียงการช่วยเหลือหรือชดเชยทางการเงินโดยรัฐตามหลักสากล (Compensation) ในขณะที่สิทธิในการได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution) ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ซึ่งบัญญัติสิทธิให้ผู้เสียหายสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดอันเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้ และถึงแม้จะไม่ได้มีการเรียกค่าสินไหมตามมาตรา 44/1 ก็สามารถเรียกค่าสินไหมกับผู้กระทำผิดเป็นคดีแพ่งแยกต่างหากจากคดีอาญาได้ หากผู้เสียหายต้องการ เพียงแต่ผู้เสียหายต้องดำเนินการด้วยตนเอง ในขณะที่การดำเนินการตามมาตรา 44/1 นั้น จะดำเนินการโดยพนักงานอัยการไปพร้อมกับคดีอาญา

ถึงแม้การเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดอันเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 จะเป็นถูกกำหนดไว้ให้เกิดความสะดวกแก่ผู้เสียหาย โดยไม่ต้องไปฟ้องร้องคดีแพ่งแยกต่างหากด้วยตัวเอง ซึ่งจะเสียค่าธรรมเนียมทางศาล รวมไปถึงเวลาในการดำเนินการต่าง ๆ แต่จากสื่อต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ยังคงปรากฏให้เห็นว่า ยังมีผู้เสียหายบางส่วนไม่ทราบสิทธิเหล่านี้ และถึงแม้ผู้เสียหายจะทราบสิทธิและมีการเรียกค่าสินไหมจากผู้กระทำผิด ในทางปฏิบัติกลับเป็นการยากในการให้ผู้กระทำผิดจ่ายค่าสินไหมให้แก่ผู้เสียหาย เนื่องจากผู้กระทำผิดส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ภาระการชดเชยแก่ผู้เสียหายจึงตกเป็นของรัฐไปเสียมาก แต่นั่นเป็นสิ่งที่รัฐต้องแลกกับความบกพร่องในการป้องกันอาชญากรรม

อันเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของรัฐเอง ที่ประกอบด้วยหลายปัจจัย ทั้งการศึกษา เศรษฐกิจ ชุมชน และอื่น ๆ อันเป็นระบบที่รัฐมีหน้าที่ต้องบริหารจัดการ

ก่อนเข้าสู่กระบวนการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ หรือการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้เสียหายคือ การทราบถึงสิทธิของตนในฐานะของเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งตามกฎหมาย อาจเรียกแตกต่างกันไปตามบริบทของกระบวนการหรือกฎหมาย เช่น ผู้เสียหาย ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ ต่างกำหนดสิทธิให้แก่เหยื่ออาชญากรรมตามบริบทเอาไว้ด้วย หากแต่เหยื่อหรือผู้เสียหายไม่ทราบถึงการมีอยู่ของสิทธิดังกล่าว การเข้าถึงสิทธิหรือกระบวนการยุติธรรมอันเป็นหลักสากลเบื้องต้น (Access of victims to justice) จะเป็นไปได้ยากลำบาก พระราชบัญญัติค่าตอบแทนฯ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม จึงปิดช่องโหว่นี้ ด้วยการบัญญัติให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายที่มาร้องทุกข์ทราบถึงสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ ในมาตรา 6/1

หลังจากการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติค่าตอบแทนฯ กำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้แจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา เมื่อปี พ.ศ. 2559 พบว่า ประชาชนที่ขอรับการช่วยเหลือตามพระราชบัญญัตินี้บางส่วน ไม่ได้ทราบสิทธิจากพนักงานสอบสวน (ภาคิน คำภูษา, 2561) แต่อาจทราบจากช่องทางอื่น ซึ่งสะท้อนว่าการบังคับใช้กฎหมายอาจไม่มีประสิทธิผล และการดำเนินการเช่นนี้ อาจไม่เพียงพอต่อการลดช่องว่างการทราบสิทธิของผู้เสียหาย การสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ประชาชนจากฐานราก จึงควรเริ่มที่ระบบการศึกษา และเพื่อเป็นการขยายโอกาสการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด ศาลยุติธรรม ต่างก็เปิดช่องทางให้คำปรึกษาทางกฎหมายโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ และกระบวนการไกล่เกลี่ย ให้ประชาชนได้เลือกใช้บริการตามความสะดวก นอกเหนือไปจากสถานีตำรวจนครบาลหรือสถานีตำรวจภูธรที่มักเป็นสถานที่แรกที่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายมักไปถึง รวมถึงการคุ้มครองพยาน กรณีที่พนักงานสอบสวนพิจารณาเห็นว่ามีความเสี่ยงต่อการถูกข่มขู่หรือทำร้ายจากผู้กระทำผิด สามารถประสานส่งต่อให้กับสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ในฐานะหน่วยงานผู้รับผิดชอบการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน

นอกเหนือจากการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายโดยรัฐแล้ว ยังมีองค์กรภาคประชาสังคม หรือมูลนิธิต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือประสานส่งต่อให้กับหน่วยงานรัฐที่มีภารกิจในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมต่าง ๆ และดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการเยียวยาจิตใจให้แก่เหยื่อ โดยเฉพาะคดีเกี่ยวกับเพศ ที่จัดโดยมูลนิธิ เช่น มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม มูลนิธิชายหญิงก้าวไกล มูลนิธิเพื่อนหญิง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2568)

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีสังคมใกล้ชิดและเป็นกันเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การนำอาสาสมัครในพื้นที่ชุมชนเข้ามาช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมและบริการสาธารณะให้แก่เหยื่ออาชญากรรม และประสานความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะเป็นการวางคนที่ถูกกักขังงาน (Put the right man in the right job) ไม่ต้องตั้งหน่วยงานใหม่โดยใช้งบประมาณจำนวนมากในการเพิ่มอัตราการจัดเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งจะช่วยเหลือการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access of victims to justice) และการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม (Assistance) ตามหลักสากลได้

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เป็นการเติมเต็มการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตามหลักสากล การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาคดีและความคืบหน้าของคดี ยังเป็นข้อท้าทายสำหรับประเทศไทยในอนาคต เนื่องจากการที่หน่วยงานทั้งหมดในสายพานที่ผู้เสียหายต้องดำเนินผ่าน จะสามารถให้ข้อมูลและความคืบหน้าของคดีไม่ว่า

ผู้เสียหายจะสอบถามจากหน่วยงานใดได้นั้น มีความจำเป็นต้องเชื่อมฐานข้อมูลของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเข้าด้วยกัน ได้แก่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานศาลยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์ รวมถึงสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ในฐานะผู้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนฯ ที่มีโครงสร้างของหน่วยงาน ภารกิจ และงบประมาณ แยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง

ข้อสำคัญที่ขาดไปไม่ได้สำหรับการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม (Assistance) คือ การฟื้นฟูสภาพจิตใจ (Mental Healing) ซึ่งประเทศไทยยังขาดกระบวนการนี้ไป ถึงแม้ว่ากรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข จะมีภารกิจหน้าที่นี้โดยตรง แต่เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่เพื่อสอดประสานกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและกระทรวงสาธารณสุขอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่ากรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจะมีการลงนามข้อตกลง (MOU) ว่าด้วยการรักษา ช่วยเหลือเยียวยา และฟื้นฟูทางด้านร่างกาย และจิตใจแก่ผู้เสียหาย จำเลย ผู้ต้องหา พยาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับกรมสุขภาพจิต เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2568 แล้วก็ตาม (กระทรวงยุติธรรม, 2568) หากแต่บันทึกข้อตกลง (MOU) ไม่ได้มีสภาพบังคับผูกพันกฎหมาย การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ให้กับหน่วยงานอย่างชัดเจน จะช่วยให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิผลต่อตัวเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาอย่างแท้จริง

ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบกระบวนการยุติธรรม เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา ต้องผ่านหลากหลายขั้นตอนตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักยุติธรรมพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบนี้ เป็นกรอบแนวทางให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ใช้ปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมครอบคลุมทั้งก่อน ระหว่าง และหลังกระบวนการ โดยแต่ละประเทศมีกลไก รูปแบบ แนวทางการคุ้มครองสิทธิที่แตกต่างกันไปตามบริบทประเทศของตน สำหรับประเทศไทย ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายที่ให้การคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นการเฉพาะ แต่ยังคงมีส่วนที่สามารถพัฒนาได้ ทั้งการจัดตั้งกองทุนเหยื่ออาชญากรรม เพื่อลดภาระงบประมาณของรัฐและแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนที่เหยื่อได้รับการชดเชยทั้งรัฐและผู้กระทำผิด การเชื่อมระบบฐานข้อมูลของเหยื่อให้เป็นสายพานเดียวกันตลอดทั้งกระบวนการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานใด ๆ สามารถให้ข้อมูลและความคืบหน้าของคดีกับเหยื่อได้ พร้อมทั้งส่งเสริมให้องค์กรภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือและประสานการช่วยเหลือกับหน่วยงานรัฐ และการสร้างระบบฟื้นฟูทางจิตใจให้แก่เหยื่อ เพื่อให้เหยื่อกลับมาใช้ชีวิตได้ใกล้เคียงปกติมากที่สุด ทั้งนี้ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมในสังคมไทยเป็นไปตามมาตรฐานสากล

บทสรุป

การคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในประเทศไทยมีพัฒนาการที่ดี มีกฎหมายที่รับรองสิทธิให้แก่เหยื่ออย่างเป็นรูปธรรม และมีวัตถุประสงค์ในประเทศที่สามารถเพิ่มเติมให้การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมเป็นไปตามมาตรฐานสากลและทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้วได้ หากแต่ยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ยังเป็นช่องว่างในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม เช่น การขาดการรับรู้เกี่ยวกับสิทธิอันพึงมีของประชาชน การบังคับใช้กฎหมาย การขาดกลไกเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และการขาดระบบฟื้นฟูทางจิตใจอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ หากสามารถแก้ไขกฎหมายให้การดำเนินการชดเชยเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ ในรูปแบบกองทุนเหยื่ออาชญากรรมได้ จะช่วยให้การบริหารจัดการเงินของรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อนระหว่างเงินชดเชยจากรัฐและจากผู้กระทำผิด พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครชุมชนและองค์กรภาคประชาสังคมในการให้ข้อมูลและช่วยเหลือเหยื่อในพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน

ในกระบวนการยุติธรรมและสาธารณสุข ซึ่งต้องอาศัยบทบัญญัติเพิ่มเติมของกฎหมาย เพื่อให้การเยียวยาจิตใจเหยื่ออาชญากรรมเกิดขึ้นได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงยุติธรรม. (2568). *บันทึกข้อตกลงว่าด้วยการรักษา ช่วยเหลือเยียวยา และฟื้นฟูทางด้านร่างกายและจิตใจแก่ผู้เสียหาย จำเลย ผู้ต้องหา พยาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง*. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม.
- คมสัน โพธิ์คง, & สิริพันธ์ พลรบ. (2550). *แนวทางการจัดตั้งกองทุนเพื่อการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณรงค์ ใจหาญ, และคณะ. (2556). *การคุ้มครองสิทธิเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ ใจหาญ, และคณะ. (2561). *เหยื่ออาชญากรรม: แนวคิด หลักการ และการคุ้มครองตามกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณภัทร สร้อยฉัตร, และคณะ. (2558). *ระบบการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมของประเทศญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยด้านกฎหมาย.
- ถาวร งามตระกูลชล. (2559). *สังคมญี่ปุ่นกับการมีส่วนร่วมของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาคิน ดำภูผา. (2561). ปัญหาการเข้าถึงสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา. *วารสารนิติศาสตร์*, 47(2), 85–112.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. (2559). *รัฐสวัสดิการกับการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. (2561). *การชดเชยเหยื่ออาชญากรรม: เปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, และคณะ. (2558). *สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในภูมิภาคเอเชีย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, และคณะ. (2561). *การคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมในอาเซียน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2553). *รายงานการศึกษาค้นคว้าช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา. (2568). *รายงานสถิติการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา ปีงบประมาณ 2564–2568*. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม.
- United Nations. (1985). *Declaration of basic principles of justice for victims of crime and abuse of power*. New York, NY: United Nations.
- United Nations Statistics Division. (2025). *International classification of crime for statistical purposes*. New York, NY: United Nations.

